

Pisatelství v novém RVP

2. díl seriálu o rozvoji pisatelství v rámci nového RVP ZV

MILOŠ ŠLAPAL

Revidovaný rámcový vzdělávací program (RVP) mění pohled na psaní. Místo slohového výcviku odděleného od zbytku výuky přichází pisatelství jako dlouhodobě budovaná gramotnost, kterou rozvíjí celá škola od 1. do 9. ročníku. Dosavadní praxe často chápala psaní jako dovednost vytvořit v hodinách češtiny text podle zadaného útvaru: popis pracovního postupu, vypravování, charakteristiku. Žák psal pro učitele, který text opravil a oznámkoval. Základní gramotnost čtenářská a pisatelská (ZGČP) v novém RVP tuto logiku opouští. Mluví o pisatelství, tedy o tom, že žák si tvoří celkový vztah k psaní, nabývá schopnosti volit si téma a vybírat jazykové prostředky a také promýšlet, pro koho píše, a používat psaní jako nástroj i pro poznávání i sebeuvědomění. Pojetí psaní v ZGČP RVP dává i příležitost, aby žáci pocítili osobní potřebu učit se spisovnému jazyku (slovníku, gramatice, pravopisu).

Čtyři důsledky pro praxi

1. Psaní už není jen věcí češtiny, ale používá se **v každém předmětu jako nástroj myšlení a učení**. V každém oboru se píše trochu jinak a to ví nejlépe učitel, který pracuje s oborovými texty a učí žáka tomu, jak se v oboru komunikuje i jak se uvažuje.
2. Psaní má velký potenciál pro **sebevyjádření dětí a jejich sebeuvědomění**. Psaní dává dítěti prostor formulovat vlastní zkušenost a díky tomu jí porozumět. Sebevyjádření prostřednictvím psaní je způsob, jak si dítě vytváří soudržný obraz sebe a buduje identitu. Klíčem k tomu je bezpečné prostředí, možnost volby a právo text nezveřejnit.
3. Psaní rozvíjí **kritické myšlení, ale také** umožňuje žákovi budovat **spolehlivou vědomostní základnu**. Zviditelňuje myšlenkové postupy a zároveň odhaluje v chápání mezery a nekonzistence, které při pasivním poslechu i čtení zůstávají skryté, a tím slouží ke konsolidaci žákova vědění.
4. **Psaní se musí cíleně a přímo vyučovat**, nestačí jen zadávat úkoly. Nejsilnější účinek nemá, když toho žáci musejí napsat mnoho. Nejvíce pomáhá, když je vyučujeme strategiím (plánování, reflexe, sebehodnocení), když učitel na sobě modeluje proces psaní a když žáci dostávají formativní zpětnou vazbu.

Revidovaný RVP ZV popisuje pisatelství ve čtyřech provázaných složkách. Ty by měly být systematicky rozvíjeny napříč všemi ročníky a předměty. Co se v nich od učitelů očekává?

Vztah k psaní a pisatelství

Učitelé vytvářejí prostředí, které podporuje pozitivní vztah žáka k psaní, a povzbuzují je k tomu, aby psaní vnímali jako přirozenou a užitečnou součást svého života. Nabízejí jednak takové příležitosti k psaní, kdy si žák může sám volit, o čem chce psát (zejména v českém jazyce a literatuře). Ale žáka také učíme používat a oceňovat psaní jako prostředek k učení, k seberealizaci i k zapojení do společnosti (zejména v ostatních oborech).

Budování porozumění v procesu psaní

Učitelé tedy učí žáka používat psaní jako běžný nástroj učení, nejen jako způsob prokazování znalostí. Nechávací proto žáka psát nejen na konci, ale už během výuky, aby si vyjasnil, co chápe a co ne. Učí jej používat psaní pro reflexi vlastního učení: co mu jde, co potřebuje zlepšit, které postupy mu fungují. Podporují žáka v psaní textů, které mu pomáhají prozkoumat vlastní identitu, potřeby, pocity, názory i hodnoty.

Kritické psaní

Učitelé vedou žáka k tomu, aby při psaní uvažoval o svém záměru (proč píše, čeho chce dosáhnout) a o tom, pro koho píše (kdo je čtenář, jaké má znalosti, postoje). Učí jej zvažovat účinky a důsledky toho, co napíše, i pro různé typy adresátů. Učitelé učí žáka pomocí psaní kriticky pracovat s informacemi a zdroji, ověřovat informace, uvádět, odkud pocházejí, a posuzovat jejich kvalitu a důvěryhodnost.

Porozumění vlastnímu psaní a pisatelství

Učitelé podporují žáka, aby se stal samostatným a sebevědomým pisatelem, který je schopen reflektovat a řídit svůj vlastní proces psaní. Pomáhají žákovi shromažďovat doklady o tom, jak probíhá a jak se zlepšuje jeho psaní, učí jej vyhodnocovat doklady a stanovovat realistické cíle pro další rozvoj jeho pisatelských dovedností. Učitelé seznamují žáky s různými pisatelskými strategiemi a učí je, kdy a jak je efektivně využívat.

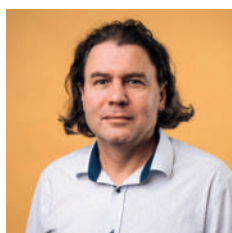
Co potřebuje žák, aby se stal zdatným pisatelem?

- psát pravidelně a často ve všech předmětech
- psát nejrozmanitější texty pro nejrozmanitější účely
- psát texty o tématech, která si sám volí
- určovat si, co a komu chce svým textem říct
- určovat si, jakou formu a rozsah bude jeho text mít
- konzultovat své texty v průběhu vzniku se spolužáky i s učitelem
- žít v pisatelském společenství třídy, školy
- publikovat své texty nejen ve třídě
- reflektovat své pisatelství
- mít učitele, kteří sami píšou

Co přinese seriál

Změna, kterou revidovaný RVP ZV přináší, vyžaduje proměnu každodenní praxe a ta se neděje ze dne na den. Pisatelství se ve škole buduje postupně. Tím, že učitelé napříč předměty začnou promýšlet a připravovat příležitosti, v nichž mohou žáci používat psaní pro své učení a poznávání, i tím, že ukážou psaní jako přirozený, živý proces, ve kterém se zachycují, formulují a přepracovávají myšlenky, aby bylo možné sdílet je s ostatními.

V dalších dílech tohoto seriálu, který připravujeme spolu s kolegy z programu Pomáháme školám k úspěchu nadace rodiny Kellnerových, se proto budeme věnovat konkrétním podobám této práce: jak si vybírat, o čem chci psát, pro koho a s jakým cílem, jak konzultovat nad rozpracovanými texty, jak text vylepšovat, jak využívat psaní pro učení nějakému obsahu i k porozumění tomu, jak se píše v oborech coby součásti odborné komunikace, a jak ve škole postupně vytvářet pisatelské společenství. Věřím, že vám seriál pomůže najít cestu, jak zapojit psaní do výuky tak, aby se pro vaše žáky stalo nástrojem k učení, k přemýšlení i k vyjádření toho, kým jsou.



Miloš Šlapal, pedagogický konzultant, člen odborného týmu a vedení projektu PŠÚ, učitel ZŠ E. Zátopka v Kopřivnici



Pomáháme
školám
k úspěchu

Od tvořivosti k podnikavosti: proč aktivní metody patří do běžné výuky základní školy

JAN PLACÁK

Podnikavost je schopnost všimnout si problémů a příležitostí kolem sebe, hledat pro jejich řešení potřebné zdroje a sílu a následně jít do akce: řešení vyzkoušet, zrealizovat a přinést ho ostatním. Vychází z rámce EntreComp, který podnikavost chápe jako jednu z klíčových kompetencí pro život v rychle se měnících podmínkách.

Ve škole se takto chápáná podnikavost rozvíjí v momentech, které na první pohled nemusí vypadat nijak výjimečně. Žáci hledají vlastní postup, zkoušejí více řešení, domlouvají se ve skupině, pracují s chybou, upravují původní plán nebo

představují výsledek své práce ostatním. Právě v těchto situacích se učí převádět nápady do praxe a přemýšlet o tom, jakou hodnotu jejich práce přináší.